

**Олена Сердюк
(Київ)**

МОДЕРН В ІНТЕР'ЄРІ КИЇВСЬКОГО ЖИТЛА В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглядається історія виникнення та побутування в інтер'єрі київського житла стилю модерн, висвітлюються естетичні засоби його архітектурно-мистецького вирішення.

Ключові слова: стиль модерн, інтер'єр київського житла, художній метал, ліпний декор.

This article reviews the history of appearance and existence of Art Nouveau in the interior of Kyiv dwelling, elucidates aesthetic means of its architectural and arts solutions.

Keywords: Art Nouveau, interior of Kyiv dwelling, art of metal, sculptur dekor.

До кінця ХІХ ст. кожний з головних мистецьких напрямів еkleктики виявив ознаки самознищення художньої системи. Цей процес відбувався разом з еволюцією художньої думки. Художники й архітектори шукали вихід із цієї кризи, що сприяло виникненню могутнього руху, який був початком нового стилю, нової доби – доби модерну. У кінці ХІХ ст. став помітним перелом, що відбувся у світогляді й настроях і засвідчив формування нового художнього стилю. Однак парадокс полягав у тому, що еkleктика в київській житловій архітектурі не припинила свого існування практично до 20-х років ХХ ст. і продовжувала побутувати паралельно з новим стилем модерн.

У цей період у художньому житті України відбувалася швидка зміна смаків і стилів, паралельно співіснували різні творчі напрями. У духовному житті, як і в соціальному, відбулося зародження нової культури. Сформувався новий тип міської людини, риси характеру якої певною мірою були зумовлені розмірами міста, способом життя, технічним прогресом, професійною діяльністю та особистими смаками. Ці соціологічні особливості населення Києва з високим рівнем освіти та культури, відповідним соціальним статусом визначили потреби середнього класу, що сформувався; він вимагав нової якості житла, його організації та комфорту, нового рівня декоративно-мистецького оздоблення інтер'єрів [24].

На початку ХХ століття в Києві з'являються перші житлові будівлі нового стилю. Модерн з'являється в Києві з деяким запізненням – коли в Європі цей стиль уже поступово почав відходити [3]. У київській житловій архітектурі модерн знайшов своє коло архітекторів. Саме в архітектурі житлових будівель, спочатку прибуткових будинків, а потім особняків модерн виявився найбільш яскраво та повно [6].

Однією з перших житлових будівель стилю модерн у Києві був прибутковий будинок по вул. Банковій, 10 (1902–1903 рр.) [9]. Цей будинок був зведений архітектором В. Городецьким як власне прибуткове житло. З головного фасаду будівля мала вигляд триповерхової споруди, насправді вона мала ще два поверхи й цоколь. Асиметрично розташовані об'єми будинку з насиченими пластикою фасадами активно формували міський силует. Головним композиційним центром інтер'єру були парадні сходи. Вони справляли велике враження: їх об'єм був наповнений світлом і повітрям. Віконні прорізи займали всю ширину рівнів між сходовими маршами і були своєрідним пейзажним тлом. Сходи прикрашали ліпний декор і скульптурна пластика у вигляді мисливських трофеїв, шитів із зображенням геральдичної символіки, стіни – поліхромні живописні панно зі сценами полювання [10]. В організації внутрішнього простору інтер'єру архітектор майстерно поєднав різні за масштабами приміщення: об'єм сходів і відносно невеликі за розмірами житлові помешкання.

Новий стиль у Києві формувалася складно. Прибутковий будинок В. Городецького ще кілька років залишався однією з небагатьох будівель стилю модерн у місті. Масова культура, смак замовників диктували особливості цього стильового напрямку в київській ар-

хітектури, що являв собою поєднання елементів модерну, ренесансу, бароко. Прикладом можуть бути архітектурно-мистецьке вирішення інтер'єрів віталень у відомих прибуткових будинках у садибі О. Родзянка по вул. Ярославів Вал, 14 (1910 р., технік-арх. В. Круг), оздоблення житлових помешкань прибуткових будинків, садиби по вул. Гончара, 30 (1910 р.); Великій Житомирській, 8/14 (1910 р.) [13] та ін. Слід зазначити, що навіть в інтер'єрах будинку В. Городецького були встановлені майолікові печі, виконані в традиціях еkleктики, що випускалися київським заводом І. Андржейовського протягом багатьох років.

Індивідуальність вирішення житлових будівель відображалася не лише в особливостях стилетворення, а й у творчості кожного з архітекторів, які на межі ХХ століття працювали в стилі модерн. Бурхливий розвиток будівництва в Києві цього періоду спонукав їх до творчого пошуку. Велика кількість літератури – енциклопедії, довідники, періодичні видання – давала можливість архітекторам знайомитися з останніми досягненнями європейської архітектури, створювати проекти та здійснювати будівельні роботи на високому професійному рівні. Художні форми європейського модерну переосмислювали, надавали їм нового змісту та значення і пристосовували до місцевих особливостей, вимог замовників [31]. Житлові будівлі за проектами архітекторів О. Вербицького, П. Альошина, В. Городецького, І. Беляєва, Е. Брадмана, Ф. Олтаржевського, Й. Зекцера, В. Безсмертного, П. Жукова, Г. Ледоховського, А. Феокритова, А. Трахтенберга, В. Круга, В. Рикова увійшли в історію київської архітектури, надаючи неповторності та своєрідності вулицям Городецького, Саксаганського, Червоноармійській, Горького, Ярославову Валу, Пушкінській, Великій Житомирській, Підвальной, Банковій, Лютеранській, Хрещатику.

У 10–20-х роках ХХ століття значно змінює свій вигляд центральна частина Києва. Зносяться цілі квартали малоповерхової забудови, на її місці з'являються великомасштабні будівлі. Прогрес будівельної техніки та інженерного обладнання, наявність нових матеріалів для будівництва (бетон, металеві каркаси), подорожчання земельних ділянок у центральних районах привели до зміни кількості поверхів у прибуткових будинках. Будівлі, розміщені на невеликих земельних ділянках, мали п'ять, шість, сім або вісім поверхів. Значних змін зазнала організація та планувальна структура київського житлового інтер'єру: більшою стала площа житлових приміщень, ширшими сходові марші, прорізи дверей та вікон змінили розмір і форму, нова естетика вимагала іншого декоративного оздоблення [23]. На сприйняття житлових інтер'єрів будівлі впливали емоційні враження від фасадів, вестибюля: стилізований портал, скульптурна пластика, форма прорізу та декор заповнення дверей – усе це працювало на посилення ефекту театральності, видовищності, що входило до творчої програми стилю модерн [15]. У цей час у Києві працювали скульптори Ф. Балавенський, Ф. Соколов, Е. Саля, В. Козлов та Л. Дітріх, В. Кузнецов. У цілому, в атрибутованій київській пластичності існувало два напрями. Перший – реалістичний – тяжів до класицистичної пластичної традиції та традиційних природних матеріалів (мармур, вапняк). Одним із характерних прикладів були мармурові барельєфи на античну тематику в вестибюлі особняка Терещенка по вул. Терещенківській, 9 (1882–1884 рр., арх. А. Гун, В. Ніколаєв, скульптори П. Шварц та Г. Ботта) [14]. Другий напрям був представлений динамічною, експресивною скульптурою стилю модерн. Вона тяжіла до вільного трактування, узагальнення пластичної форми. Скульптори, серед них відомі Е. Саля та Ф. Соколов, сміливо використовували новий матеріал – цемент. Характерним прикладом такої скульптури, що належить невідомому художнику і зберігається в інтер'єрі, є зображення молодої жінки із світильником у вестибюлі парадного під'їзду прибуткового будинку по вул. Володимирській, 61/11 [21].

Окреме місце в житловому інтер'єрі доби модерну належить скульптурі житлових помешкань власника прибуткового будинку по вул. Ярославів Вал, 14 (1910–1911 рр., технік-арх. М. Круг) О. Родзянка. Пластичне вирішення фасадів цієї житлової будівлі, виконане в стилі модерн, контрастує зі скульптурою в інтер'єрах будинку [17]. Використовуючи стилістичні принципи модерну – асиметричну живописність у розміщенні схо-

дів, контрасти у використанні різноманітних матеріалів: мармуру, дерева, гіпсу, підкреслено декоративну скульптуру та монументальний живопис, — невідомі художники створили динамічний за різноманітністю вражень та еkleктичний за своєю суттю інтер'єр.

Модерн у житловому інтер'єрі вирізнявся цілісністю підходу до архітектурно-мистецького вирішення. Мотиви стилю з їх характерним рослинним орнаментом, зображеннями маскаронів, квітів, болотяних рослин буквально «захоплюють» усі типи будівель та види мистецтва. Характерними стають архітектурно-мистецькі форми фасадів житла, їх об'ємно-планувальні рішення, характер декоративного оздоблення. Однією з характерних ознак стилю стають форми віконних прорізів, малюнок їх дерев'яного та скляного заповнення [22].

Особливого значення в інтер'єрі набуває ліпний декор. Активні гнучкі лінії, витягнуті, опуклі форми з певною кольоровою сріблясто-сірою, блідо-рожевою та зеленкувато-болотяною гамами. Такий декор застосовувався у вигляді фризів і фарбувався за допомогою трафаретів. Найпоширенішими були квіти ірисів, маків, лілей, будяку в поєднанні з довгими гнучкими стеблами трав та листям; пізніше орнамент стає лінійним з мотивами меандру [18].

Виробництво декоративно-мистецького оздоблення в київській житловій архітектурі доби модерну мало місцевий характер, було як масовим, так і індивідуальним та визначалось архітектором на рівні створення проекту житлової будівлі. Для житлових будівель київські архітектори не лише проектували архітектурно-мистецьке вирішення фасадів та об'ємно-планувальну структуру, а й розробляли всі мотиви та форми ліпного декору, малюнок художнього металу, елементів оздоблення: від ручок на дверях до освітлювальних приладів [20]. Ліпне декоративне оздоблення різного розміру, форми, кольору та фактур стало домінуючою ознакою стилю. Архітектори керували процесом будівництва, надаючи великого значення не тільки мистецькому оздобленню, а й вирішенню об'ємно-просторової структури інтер'єру. В житлових інтер'єрах перше враження формував вестибюль будівлі: зазвичай просторий, великого розміру, добре освітлений з багатим ліпним оздобленням.

Великого значення київські архітектори надавали металу, він був переважно авторським, виконаним архітектором на рівні проекту будівлі, звичайно кованим, з пластичним, живописним малюнком. Це огорожа балконів, парпетів, сходів, ліфтових шахт, решітки камінів. Під впливом прагнення до індивідуалізації житла характер художнього металу змінився. Поширене в другій половині XIX століття литво, часто — тиражоване, поступилося місцем кованому металу, виконаному за спеціальними ескізами. Яскравим зразком такого художнього металу була кована огорожа сходових маршів у прибуткових будинках по вулицях Кравченка, 21 (1913–1914 рр., арх. П. Жуков), Гончара, 74 (1910–1911, арх. П. Альошин), Ярославовому Валу, 4 (1907 р., арх. Й. Зекцер) та багатьох інших [13]. У цей час у житлових будівлях Києва з'являються ліфти — «механічні підйомники», як їх тоді називали. Ці істотні деталі інтер'єрів не могли залишитися поза увагою архітекторів. Металеві двері ліфтів, що виходили на кожний поверх, оформлювалися відповідно до естетики стилю, а сам механізм розміщувався в товщі стіни, що не заважало загальному сприйняттю простору.

Характер малюнку художнього металу, його орнаментика були пов'язані з загальним архітектурно-мистецьким вирішенням фасадів та інтер'єрів житлових будівель. Тут сформувалися два напрями. Перший — це характерна для модерну стилізація природних, флоральних мотивів: стеблини, листя, квіти болотяних і польових рослин, дерева (Артема, 40/1 (1913 р., арх. В. Безсмертний), Горького, 9 (1911–1912 рр.), Пушкінська, 41 (1912 р.), Червоноармійська, 43/16 (1910 р.), Ш. Руставелі, 27 — 1913 р.). У другому напрямі київськими архітекторами широко використовувалися геометричні форми стилізації (Ш. Руставелі, 23 (1911–1912 рр.), Велика Житомирська, 25 (1910 р., арх. І. Беляєв); Горького, 10 — 1914–1915 рр.). Київські архітектори й художники прагнули використати всі декоративні якості металу; він був невід'ємною частиною оздоблювальних елементів, що надавав будівлям індивідуальної неповторності [19].

Різноманітність вражень від сприйняття київського житлового інтер'єру досяглася цілою системою художніх засобів. Передусім це були різноманітні форми планувально-просторової організації та функціональних елементів: архітектурні об'єми помешкань, еркерів, балконів, лоджій, прорізи дверей та вікон. У будинках стилю модерн віконні та двірні прорізи виконували не тільки властиві їм функції, а й мали декоративне навантаження; їх форми ускладнилися, стали криволінійними, великими за розміром (дво-, три-, а іноді – чотиристулкові). Вікна в під'їздах житлових будівель виносили в еркери або ризаліти, де вони займали значну частину стіни (Ш. Руставелі, 23; Ветрова, 19, 21; Ярославів Вал, 4), що різко збільшувало її світлопроникність. Спеціальні отвори слугували для світлових ліхтарів над сходовими клітками. У добу модерну різноманітна форма віконних та двірних прорізів, їх розташування, форми столярного заповнення, вітражі підкреслювали індивідуальність київських житлових будівель.

Особливого значення в житлових інтер'єрах прибуткових будинків цієї доби набувала форма помешкань. Наявність таких конструктивних елементів, як еркери і балкон, у поєднанні з найрізноманітнішими за формою та розмірами вікнами, дозволили київським архітекторам здійснити своєрідний «переворот» у сприйнятті житлових інтер'єрів [28]. Еркер, у якому розміщувалася вітальня, рідше – кабінет або спальня, дав можливість урізноманітнити форми житлового помешкання, (Велика Житомирська, 32, 1910 р., Ветрова, 19, 1911 р. і 21, 1909–1910 рр., Ярославів Вал, 1, 1896–1898 рр.) [11]. З формою житлових помешкань було безпосередньо пов'язане декоративно-мистецьке оздоблення.

Київські архітектори, які працювали в стилі модерн, зверталися до міфологічних сюжетів. Так, наприклад, мотиви з тваринного і пташиного світу широко використовувалися в декоративному оздобленні інтер'єрів прибуткового будинку по вул. Великій Житомирській, 32 (архітектор Г. Ледоховський, 1912 р.). У помешканнях третього поверху верхню частину стіни було оздоблено ліпним фризом із зображенням фантастичного птаха та калини. У вітальні з еркером сюжетом фриза-барельєфа була вакхічна процесія з фігурами кентаврів і вакханок.

У 1910-х роках київська архітектура стилю модерн використовувала нові засоби художньої образності, нові мотиви декоративно-мистецького оздоблення. Ці мотиви все більше набирають символічного звучання. Фігура, предмет або їх фрагменти перетворюються на пластичний символ. Навіть просто лінія, що не має жодного реального предметного прообразу, набуває образного звучання. Характерним прикладом було архітектурно-художнє вирішення плафонів стелі у житлових помешканнях прибуткового будинку по вул. Ярославів Вал, 14, де одну з віталень декоровано стилізованими квітами, вигнутими лініями, а кути плафонів – різноманітними лінійними медальйонами з рельєфним зображенням жіночої голівки та листям болотяних рослин [13]. Звивиста флоральна лінія стилю модерн передавала динаміку розвитку простору всього помешкання, як, наприклад, у прибутковому будинку по вул. Пушкінській, 41 (1912). У приміщенні вітальні – стилізоване дерево яблуні, що виростало з підлоги, а гілками з яблуками воно тягнулося по стінах до зображення сонця на стелі. Ліпний декор виділяв конструкції, пом'якшуючи їх і підкреслюючи простір.

Доба модерну в Києві була добою технічної революції в усіх сферах життя. Одним з виявів цього процесу стала організація побуту городян, їх комфорт, зміна форми опалення житлових будівель. На початку ХХ століття в київських житлових будівлях почали використовувати радіатори водяного опалення. Їх точки опори вирішували у вигляді лап тварин, стилізованих бутонів квітів (Саксаганського, 34 (1912 р., арх. Ф. Троупянський), Велика Житомирська, 40 – 1913 р.). Однак водяне опалення не змогло витіснити з київського житлового інтер'єру таку його значну частину, як кахляну піч або камін. У добу модерну змінилося їх декоративно-мистецьке вирішення.

У київському житловому інтер'єрі цієї доби немає жодної випадкової деталі. Естетизація побуту починалася з ужиткових предметів як символів, ознак часу: ручки

на дверях, таблички для пошти з написом «Для писем и газет», або «Lette», дзвінки на вхідних дверях – усе виконувалося в одному стилі [29].

Особливого звучання в київських житлових будівлях доби модерну набувала керамічна плитка, її використовували як у декоративному оздобленні фасадів, так і в інтер'єрах помешкань [23]. Керамічна плитка різноманітних кольорів та відтінків широко використовувалася київськими архітекторами для декорування фасадів будівель. Зокрема, це характерно для творчості архітекторів Й. Зекцера, О. Вербицького та ін. Великого поширення в цей час у місті набула практика керамічних вставок на фасадах будівель, що урізноманітнювали декор, підкреслюючи різні фактури. Окрасою фасадів були монументальні керамічні панно. Так, зокрема, на прибуткових будинках по вул. Лютеранській, 15 архітектора О. Вербицького (1908 р.) панно виконане за мотивами художника М. Врубеля; на бульварі Т. Шевченка, 23 (1908 р.) – із зображеннями беріз під час бурі і в стані спокою тощо. Проте, якщо декор на фасадах будівель архітектори намагалися якнайбільше індивідуалізувати, то в житлових інтер'єрах, особливо в покритті підлоги під'їздів та вестибюлів, найчастіше зустрічається плитка масова, яку тиражували і виробляли спеціалізовані підприємства. У Києві найбільшого поширення набула продукція харківського заводу Бергенгейма, а також торгових фірм «Мушкат і Син» та «Дзевульський і Лонге» [13]. Кольорова гама плиток для покриття підлоги була досить стриманою: блакитний, сірий, вохристий кольори в поєднанні з білим. Виразно та яскраво стиль модерн проявився в декоративних мотивах плитки для лицювання стін, приміщеннях загального користування та у ванних кімнатах. Цікавий зразок такого фриза був у ванних кімнатах прибуткового будинку на вул. Володимирській, 61/11: на плитках у техніці надполив'яного розпису зображено розквітлі крокуси з листям [26].

На початку ХХ ст., з масовим будівництвом прибуткового житла та особняків, Київ набув рис європейського міста, став одним з найбільших мистецьких центрів тогочасної Росії.

На жаль, можемо констатувати відсутність будь-якої інформації про архітектурну, художню та мистецьку цінність житлових інтер'єрів Києва другої половини ХІХ – поч. ХХ ст., а також критеріїв їх архітектурно-художнього та мистецького оцінювання.

1. Акиншия К. Мир Ханенко // Панорама искусств. – М. : Сов. художник, 1988. – Вып. 11. – 416 с.
2. Барановский Г. Архитектурная энциклопедия 2-й половины XIX в. – С.Пб., 1902–1908. – Т. 1–5.
3. Барсеньева А. Европейский модерн: венская архитектурная школа. – Екатеринбург : изд. Уральского университета, 1991.
4. Бачинська Л. Архітектура житла: проблеми теорії та практики структуроутворення. – К., 2004.
5. Бірюльов Ю. Мистецтво львівської сесії. – Л. : Центр Європи, 2005. – 184 с.
6. Борисова Е., Каждан Т. Русская архитектура конца XIX – начала XX века. – М. : Наука, 1971. – 240 с.
7. Борисова Е., Стернин Г. Русский модерн. – М. : Сов. художник, 1990. – 359 с.
8. Горюнов В. Архитектура эпохи модерн. Концепции. Направления. Мастера. – 2-е изд. – С.Пб. : Стройиздат, 1994. – 360 с.
9. Жуков К. Украинский модерн в архитектуре XX в. – Х., 1936. – 27 с.
10. Звід пам'яток історії та культури України. Енциклопедичне видання : у 28 т. / редкол. : В. Смолій (голов. ред.) та ін. – К. : Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999. – Кн. 1. – Ч. 1. А–Л / редкол. тому : П. Тронько (відп. ред.) та ін.; упоряд.: В. Горбик, М. Кіпоренко, Л. Федорова. – 584 с.
11. Звід пам'яток історії та культури України. Енциклопедичне видання : у 28 т. / редкол. : В. Смолій (голов. ред.) та ін. – К. : Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999. – Кн. 1. – Ч. 2. М–С / редкол. тому : П. Тронько (відп. ред.) та ін.; упоряд.: В. Горбик, М. Кіпоренко, Л. Федорова. – С. 585–1213.
12. Ігнаткін І. Архітектура // Історія українського мистецтва : в 6 т. – К. : ГРУРЕ, 1970. – Т. 4. – Кн. 2. – С. 17–45.
13. Історико-архітектурні інвентаризації. Фонд науково-проектної та облікової документації на пам'ятки культурної спадщини України Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. – К., 1994–2009. – Кн. 1/146–1/153.
14. Кадомська М. Пам'ятки архітектури ХІХ ст. Особняк Б. І. та В. Н. Ханенків. Історія будівництва // Ханенківські читання. – К. : Кий, 2000. – Вип. 2. – С. 3–12.

15. Кириченко Е. Русская архитектура 1830–1910-х годов. – М.: Искусство, 1978.
16. Лисицан М., Новикова Е., Петунина З. Интерьер общественных и жилых зданий. – М.: Стройиздат, 1973.
17. Лобановська А. Типологічні особливості пластичного оформлення архітектурних споруд Києва стилю модерн на прикладі творчості київських зодчих М. Клуґа та А. Безсмертного // Фонд відродження культурного середовища Києва. Образ Епохи. Культурне середовище Києва кінця ХІХ – початку ХХ ст. – К., 1995. – С. 22–23.
18. Мак-Коркодейл Ч. Убранства жилого интерьера. – М., 1990.
19. Могилевський В. Металічні оздоби Києва // Образотворче мистецтво. – 1986. – № 4. – С. 28.
20. Мокроусова О., Сердюк О. Монументальний живопис в інтер'єрах київських особняків та прибуткових будинків доби еkleктики та модерну // Родовід. – 1995. – № 12.
21. Нариси історії архітектури Української РСР. – К., 1957. – 560 с.
22. Роздорожнюк О. Інтер'єр масового житла у Києві наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Проблеми вивчення і реставрації // Архітектурна спадщина України. – К., 1995. – № 2.
23. Сарабьянов Д. Стиль модерн. – М., 1989. – 294 с.
24. Сердюк О. Київське житло другої половини ХІХ – початку ХХ століття: науково-довідкове видання. – Л.: Центр Європи, 2010. – 608 с.
25. Сердюк О., Шулешко І. Київські кахлі // Образотворче мистецтво. – 1993. – № 3–4. – С. 25–28.
26. Сердюк О., Шулешко І., Рутян І. Модерн в інтер'єрі київського прибуткового будинку // Родовід. – 1995. – № 12.
27. Скибицкая Т. Дом как единое произведение искусства // Всеукраинский журнал по архитектуре и дизайну: архитектура и престиж. – К., 1996. – Вып. 1. – С. 35–37.
28. Скібіцька Т. Київські прибуткові будинки: умови і основні напрямки творчості // Фонд відродження культурного середовища Києва... – С. 15–17.
29. Стернин Г. О модерне // Художественные собрания СССР. – М., 1989. – № 10. – С. 7.
30. Чепелик В. Український архітектурний модерн. – К.: КНУБА, 2000. – 378 с.
31. Ясевич В. Архитектура Украины на рубеже ХІХ–ХХ веков. – К.: Будівельник, 1988. – 183 с.

Олена Мокроусова
(Київ)

СТИЛІСТИКА МОДЕРНУ В КИЇВСЬКИХ АРХІТЕКТУРНИХ КОНКУРСАХ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Статтю присвячено проблемі стилю модерн у київських архітектурних конкурсах початку ХХ ст. Спираючись на архівні та історичні джерела, авторка аналізує маловідомі проекти в стилі модерн і вводить у науковий обіг невідомі раніше матеріали. Рідкісні конкурсні проекти, розроблені в новому стилі, свідчать про його значний нереалізований потенціал у сфері цивільного будівництва.

Ключові слова: стиль модерн, конкурсні проекти, Київ.

The article is devoted to the problem of style modern in the Kievan architectural competitions of the beg. of XX cen. The item is based on the archiv and historical sources. The author analyses not popular projects in style modern and enters in a scientific appeal unknown before materials. Rare competitive projects, developed in new style, testify to his large unrealized potential in the area of civil building.

Key words: style modern, competitive projects, Kyiv.

«Останній великий стиль» – модерн проіснував у Києві трохи більше десятиліття¹. Цей потужний творчий сплеск початку ХХ ст. найбільш гостро контрастує з радянськими десятиліттями. Тому, можливо, і згадується з такою ностальгією – як останній злет дореволюційної культури, як «вздих умирающего столетия».

Суто російський термін «модерн»² використовувався сучасниками поряд з іншими назвами: стиль нуво (або новий стиль), декадентський³, інколи модернізм. Архітекторами старшого покоління модерн, у якому сьогодні найбільше цінують нові підходи до об'ємно-просторових рішень, сприймався як стиль, що мав в своїй основі модернізова-